

Sławomir Pawłowski

Hierarchia prawd w dekrete "Unitatis redintegratio"

Studia Theologica Varsaviensia 43/1, 173-182

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SŁAWOMIR PAWŁOWSKI SAC

HIERARCHIA PRAW W DEKRECIE *UNITATIS REDINTEGRATIO*

Niewiele jest zdań Soboru, które zrobiły tak zawrotną karierę jak to z 11 numeru DE: *Porównując doktryny, niech [teologowie katoliccy] pamiętają o istnieniu porządku czy „hierarchii” prawd nauki katolickiej, ponieważ różny jest ich związek z fundamentem wiary chrześcijańskiej.*

Powszechnie cytuje się reakcję soborowego obserwatora, wielkiego ewangelickiego teologa Oscara Cullmanna (styczeń 1965): *Uważam ten fragment za najbardziej rewolucyjny jaki można znaleźć nie tylko w schemacie „de oecumenismo”, ale we wszystkich schematach obecnego Soboru. (...) Wydaje mi się, że jest to pierwszy krok zapowiadający trzeci Sobór Watykański (...)*¹.

Soborowe nauczanie o hierarchii praw stanowi jakiś punkt dojścia, który zamyka potrydencki okres przesadnego akcentowania autorytatywnej wartości doktryny. Jest zarazem punktem wyjścia, który otwiera nowe horyzonty teologiczne. Stwierdzić to możemy z perspektywy minionych 40-tu lat.

I. PUNKT DOJŚCIA

Wielu teologów zauważyło, że zasada hierarchii praw posiada zakorzenienie w Piśmie Świętym (trynitarno-chrystologiczno-paschalne centrum Ewangelii, hierarchia przykazań) i w Tradycji Kościoła (fakt istnienia wyznań wiary, hierarchia sakramentów, soborów, roku liturgicznego itd.). Pojawienie się tego terminu na Soborze Watykańskim II zostało przygotowane w XX wieku poprzez stawianie pytań o „istotę chrześcijaństwa” i poszukiwanie tzw. „krótkiej formuły wiary”².

Jednak w 40 rocznicę uchwalenia *Dekretu o ekumenizmie* warto dostrzec tych teologów i ojców soborowych, którym w sposób bardziej bezpośredni zawdzięczamy ową krótką, ale jakże ważną wzmiankę o hierarchii praw.

¹ Tłumaczenie S. P. na podstawie O. Cullmanna, *I, w: Comments on the Decree on Ecumenism*, ER 17 (1965), s. 94n (podkr. – S. P.).

² S. Rabiej, *Hierarchia praw wiary*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. VI, Lublin 1993, k. 847n.

1. Teologia przedsoborowego dwudziestolecia³

Dokładne pochodzenie wyrażenia „hierarchia prawd” tonie w mrokach nie spisanej do końca historii teologii późnych lat 30-tych XX wieku⁴. Wydaje się, że wyrażenie najbardziej doń zbliżone zostało użyte po raz pierwszy przez belgijskiego dominikanina, profesora Lovanium, Luisa Charliera w 1938 roku: *istnieje jakby hierarchia w prawdach wiary*⁵.

Poważny jest także wkład Yves Congara⁶. W encyklopedycznych hasłach na temat teologii (publikacja w 1942 roku, rękopis przekazany redakcji już w 1939 roku)⁷ i anglikańskich „artykułów fundamentalnych” (1948)⁸ Congar zwraca uwagę na „porządek prawd” i na „hierarchię w objawieniu”.

Słusznie zauważa się także wkład dyrektora paryskiego centrum studiów ekumenicznych *Istina*, którym był dominikanin Christophe-Jean Dumont. W publikacji z roku 1954 na temat dróg do jedności⁹, poświęca on cały rozdział zagadnieniu *hierarchii wartości wśród prawd wiary*¹⁰.

2. Przygotowanie Soboru i pierwsze głosy biskupów¹¹

Jeszcze w ramach przygotowań do Soboru sygnalizowano problem „należnego ciężaru” poszczególnych części doktryny (bp A. Ancel z Lyonu, 27 sierpnia 1959)¹² i „komplementarnego charakteru dogmatów” (abp C. de Provenchères z Aix we Francji, 1 września 1959)¹³.

³ Najpełniejszej analizie tego okresu pod kątem zagadnienia hierarchii prawd dokonał profesor Gregoriano, o. William Henn OFMCap.

⁴ W. Henn, *The Hierarchy of Truths. Twenty Years Later*, „Theological Studies” 48 (1987), s. 439.

⁵ L. Charlier, *Essai sur le problème théologique*, Thuillies 1938, s. 138.

⁶ Za W. Henn, *The Hierarchy of Truths according to Yves Congar OP*, Roma 1987, s. 151-155.

⁷ Y. Congar, *Théologie*, w: *Dictionnaire de Théologie Catholique*, t. 15/1, red. A. Vacant, E. Mangeno, E. Amann, Paris 1942, k. 341-502. Jest to „hasło-gigant” na miarę geniuszu Congara (ok. 180 kolumn, czyli 90 wielkich stron zapisanych drobnym drukiem). Dało ono podstawę dla późniejszej publikacji: Y. Congar, *La foi et la théologie*, Tournai 1962.

⁸ Y. Congar, *Articles fondamentaux*, w: *Catholicisme hier, aujourd'hui, demain*, I, Paris 1948, k. 882n.

⁹ C.-J. Dumont, *Les voies de l'unité chrétienne. Doctrine et spiritualité*, Paris 1954.

¹⁰ Zacytuowany *Y a-t-il une hiérarchie de valeur entre les vérités de foi?*, tamże, s. 157-161.

¹¹ Najdokładniejszą analizę wypowiedzi Ojców soborowych pod kątem zasady hierarchii prawd zawdzięczamy holenderskiemu teologowi Henkowi Witte z uniwersytetu w Tilburgu: H. Witte, „*Alnaargelang hun band met het fundament van het christelijk geloof verschil-lend is*”. *Wording en verwerking van de uitspraak over de „hiërarchie” van waarheden van Vatikanum II*, Tilburg 1986 (passim).

¹² *Acta et documenta*, series I, vol. II, pars I, s. 508.

¹³ *Acta et documenta*, series I, vol. II, pars I, s. 175.

Najbardziej zbliżone do terminu „hierarchia prawd” wyrażenie podał brazylijski biskup S. Ferraz. Zwrócił on uwagę na potrzebę zachowania *hierarchicznego porządku wartości chrześcijańskich*: na pierwszym miejscu – jego zdaniem – powinno się dbać o jedność w wierze w Chrystusa, na drugim miejscu o jedność sakramentalną, a na trzecim o jedność jurydyczno-dyscyplinarną¹⁴.

Oprócz wypowiedzi poszczególnych Ojców Soboru wskazać jeszcze należy na inne faktory, które wpłynęły na pojawienie się wzmianki o hierarchii prawd. Zdaniem teologów, była nią bardziej historyczna, integralna oraz personalistyczna koncepcja objawienia Bożego i wiary, zawarta m.in. w konstytucji *Dei Verbum*¹⁵ oraz eklezjologia konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*¹⁶.

3. Przemówienie abpa Andreas Pangrazio

W omawianej kwestii przełomowe okazało się wystąpienie arcybiskupa Andreego Pangrazio¹⁷ (z Gorizia-Gradisca w północnych Włoszech) w poniedziałek 25 listopada 1963: *Aby właściwie ocenić istniejącą już między chrześcijanami jedność, a jednocześnie utrzymującą się dotąd różnicę, bardzo ważnym wydaje mi się, aby dobrze zachowywać porządek, «jak to powiedziałbym», hierarchiczny prawd objawionych, które wyrażają misterium Chrystusa, i elementów kościelnych, które konstytuują Kościół.*

Nawet jeżeli we wszystkie prawdy objawione należy wierzyć tą samą wiarą boską i wszystkie elementy konstytutywne Kościoła należy przyjąć z tą samą wiernością, jednak nie wszystkie otrzymują i zajmują to samo miejsce.

Istnieją niektóre prawdy, które dotyczą porządku celu, np. misterium Trójcy Przenajświętszej, Wcielenia Słowa i Odkupienia, miłości i łaski Bożej względem grzesznej ludzkości, życia wiecznego (doskonałego w Królestwie Bożym i inne).

Innymi natomiast prawdami są te, które dotyczą porządku środków zbawienia, jak np. prawdy o liczbie siedmiu sakramentów, o samej strukturze hierarchicznej Kościoła, o sukcesji apostołskiej (o prymacie Biskupa Rzymu i inne). Te prawdy odnoszą

¹⁴ Tamże, s. 890n.

¹⁵ S. Rabiej, *Hierarchia prawd wiary*, k. 846. Konstytucja o objawieniu Bożym *Dei Verbum* została uchwalona 18 listopada 1965, czyli rok po dekrete *Unitatis redintegratio* (21 listopada 1964), jednak porządek chronologiczny, w jakim uchwalano dokumenty, zależał bardziej od strony technicznej prac soborowych, aniżeli od racji merytorycznych (K. Wojtyła, *Wstęp ogólny*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Poznań 1986, s. 12).

¹⁶ L. Sartori, *I principi cattolici dell'ecumenismo alla luce dell'esperienza di 20 anni*, „Studi Eumenici” 2 (1984), s. 466. Według Sartori'ego *Dekret o ekumenizmie* stanowi pierwszą autentyczną recepcję i pierwszą prawdziwą hermeneutykę *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*, i to w łonie samego Soboru. Tamże.

¹⁷ *Acta synodalia*, vol. II, pars VI, s. 32-35.

się do środków, które zostały powierzone przez Chrystusa Kościołowi na ziemską drogę jego pielgrzymki; po niej zatem przemina.

Zaiste różnice doktrynalne między chrześcijanami mniej odnoszą się do tych pierwszorzędných prawd dotyczących porządku celu, lecz raczej do tych, które dotyczą porządku środków i bez wątpienia są przyporządkowane pierwszorzędnym. (Rzeczywiście jedność chrześcijan polega dokładnie na wspólnej wierze i wyznaniu prawd dotyczących porządku celu.)

Jeśli w schemacie wyraźnie wprowadzimy to rozróżnienie, według hierarchii prawd i elementów, lepiej, jak sądzę, ukaże się jedność już istniejąca między chrześcijanami, a wszyscy chrześcijanie jako rodzina już zjednoczona «przynajmniej» pierwszorzędnymi prawdami religii chrześcijańskiej¹⁸.

Jest możliwe, że przemówienie abpa Pangrazio było inspirowane myślą soborowych teologów francuskich (Y. Congara, C.-J. Dumonta) i niemieckich (K. Rahnera i M. Schausa), z których poglądami mógł się on zapoznać za pośrednictwem szwajcarskiego teologa katolickiego, J. Feinera, i przy współdziałaniu niemieckiego teologa protestanckiego, E. Schlinka¹⁹.

4. Kard. Franz König: *modus 49*

Poprawiony II schemat *Dekretu o ekumenizmie* przedstawiony Ojcom 5 października 1964 nie zawierał jednak żadnej wzmianki o hierarchii prawd²⁰. Abp Pangrazio nie zgłosił bowiem formalnie żadnej poprawki do *Dekretu*. Ta poprawka wraz z uzasadnieniem została sformułowana dopiero 7 października 1964²¹ przez kard. Franza Königa z Wiednia.

Tutaj należy uczynić uwagę. W aktach soborowych przy *modusie 49* nazwisko wiedeńskiego kardynała nie figuruje. Na kard. F. Königa, jako autora tej poprawki, po raz pierwszy wskazał w roku 1971 Georg Tavar²² – członek podkom-

¹⁸ *Acta synodalia*, vol. II, pars VI, s. 34n Fragmenty w nawiasach okrągłych znajdowały się w tekście oddanym na piśmie sekretariatowi Soboru, lecz nie były wygłoszone na auli, zaś fragmenty w nawiasie trójkątnym – odwrotnie: nie znajdowały się w tekście oddanym sekretariatowi na piśmie, lecz były wygłoszone na auli soborowej. Wyrazy pisane kursywą były zaznaczone w aktach soborowych także kursywą (podkr. – S. P.).

¹⁹ H. Witte, *Alnaargelang*, dz. cyt., s. 55nn, 329n (przypis 81), 337nn (przypisy 160-180).

²⁰ Numer 11 DE bez wzmianki o hierarchii prawd: *Acta synodalia*, vol. III, pars II, s. 308.

²¹ 7 października 1964 odbywało się bowiem głosowanie nad całością II rozdziału *Dekretu*, przy czym można było zgłaszać *placet iuxta modum* wraz z przekazanym na piśmie *modusem*: *Acta synodalia*, vol. III, pars IV, s. 10 (zapowiedź głosowania), s. 48 (wynik głosowania); vol. III, pars VII, s. 413 (przypomnienie wyników głosowania).

²² G. Tavar^d, *Hierarchia veritatum: A Preliminary Investigation*, „Theological Studies” 32 (1971) s. 279n.

sji Sekretariatu dla Popierania Jedności Chrześcijan pracodawczą *modi*²³. To właśnie informacja T a v a r d a przyczyniła się do powszechnego uznania w środowisku teologicznym wiedeńskiego kardynała za pierwotnego autora *modusu 49*.

10 listopada 1964²⁴ Ojcowie soborowi otrzymali na piśmie ostateczną wersję poprawki, opracowaną przez Sekretariat dla Popierania Jedności Chrześcijan i opublikowaną jako *modus 49*²⁵. Sekretariat postulował jej przyjęcie²⁶.

Modus 49 wprowadził do numeru 11 *Dekretu o ekumenizmie* nowe zdanie: *Przy porównywaniu doktryn niech pamiętają [teologowie katolicy] o istnieniu porządku czy „hierarchii” prawd doktryny katolickiej, ponieważ różne jest ich powiązanie z fundamentem wiary chrześcijańskiej.*

Dołączono do tej poprawki uzasadnienie: *Wydaje się bowiem, że dla dialogu ekumenicznego najwyższe znaczenie może mieć to, aby zarówno prawdy, co do których chrześcijanie są zgodni, jak i te, w których się różnią, były raczej wyważane niż wyliczane. Chociaż bez wątplenia wszystkie prawdy objawione należy przyjmować taką samą wiarą boską, ich znaczenie i „waga” różnią się w zależności od ich powiązania z historią zbawienia i misterium Chrystusa*²⁷.

11 listopada 1964 Ojcowie soborowi w głosowaniu przyjęli poprawkę wprowadzającą do *Dekretu* fragment o hierarchii prawd²⁸. Trzeba powiedzieć, że miał on duże „szczęście”: bowiem w dniach 6-8 października zaproponowano w sumie 1069 poprawek (!) do całości *Dekretu*. Sekretariat dla Popierania Jedności Chrześcijan zredukował ich liczbę do 421, z czego do tekstu wprowadzono tylko 28, czyli 3 % (!) z proponowanych na początku²⁹.

Po dziesięciu dniach, 21 listopada 1963 *Dekret o ekumenizmie* został uroczystie przegłosowany przez Ojców soborowych i promulgowany przez papieża Pawła VI³⁰.

II. PUNKT WYJŚCIA

Soborowa nauka o hierarchii prawd stała się punktem wyjścia dla owocnej refleksji teologicznej. Pierwszy artykuł w całości poświęcony temu zagadnieniu uka-

²³ H. Witte, *Alnaargelang*, dz. cyt., s. 82, 357 (przypisy 325).

²⁴ Data podana w: *Acta synodalia*, vol. III, pars VII, s. 412, przypis na dole strony.

²⁵ Tekst *modusu 49*: tamże, s. 419.

²⁶ Potwierdzenie przyjęcia poprawki przez Sekretariat, tamże, s. 421.

²⁷ Tamże, s. 419.

Według Congara *modus* ten jest dobrze sformułowany, choć w miernej (*sic!*) łacinie. Y.

Congar, *Diversités et communion. Dossier historique et conclusion théologique*, Paris 1982, s. 187.

²⁸ *Acta synodalia*, vol. III, pars VII, s. 421 (zarządzenie głosowania), s. 451 (wynik głosowania).

²⁹ L. Górka, *Od unionizmu do ekumenizmu*, w: L. Górka, S.C. Napiórkowski, *Kościół czy Kościoł. Wybrane zagadnienia z ekumenizmu*, Warszawa 1995, s. 114n.

³⁰ Tamże, s. 118.

zuje się w roku 1966 (H. Mühlén³¹), a po dwóch lata pierwsza monografia (U. Valeske³² – protestant!)

1. Magisterium Kościoła rzymskokatolickiego

Magisterium Kościoła rzymskokatolickiego wielokrotnie zabierało głos na temat zagadnienia hierarchii prawd. Do tej pory (rok 2004) można zliczyć prawie 20 dokumentów, w których Magisterium Kościoła poruszało wprost to zagadnienie.

W swych wypowiedziach Magisterium, podkreślając zobowiązujący charakter „hierarchii” prawd, unika pozorów relatywizowania prawd wiary. Nie używa nigdy stopniowania „w dół” i nie mówi o prawdach *drugorzędnych, nieistotnych, mniej centralnych, peryferyjnych, mniej ważnych*. Stwierdza raczej, że wszystkie prawdy *nie zajmują takiego samego centralnego miejsca* i stopniuje je zawsze „w górę”, wskazując na prawdy *główniejsze, najbardziej istotne*, które są *źródłem, światłem, oparciem, fundamentem* dla innych prawd. Oto niektóre z wypowiedzi: Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Refleksje i wskazania odnośnie do dialogu ekumenicznego* (18 IX 1970) – tekst podaje, co jest rzadkością, konkretne przykłady: *Tak w życiu całego Kościoła, jak i w jego nauczaniu nie wszystko przedstawia się na tej samej płaszczyźnie; z pewnością wszystkie prawdy objawione wymagają tego samego przyzwolenia wiary, lecz stosownie do mniejszej lub większej bliskości do podstawy objawionego misterium mają one różny wzajemny do siebie stosunek i różne odniesienia między sobą. Np. dogmat Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, którego nie wolno oddzielać od tego, co Sobór w Efezie ogłosił o Maryi Matce Boga, zakłada, jeśli ma być właściwie rozumiany, w autentycznym życiu wiary, dogmat o łasce, z którym jest związany i który z konieczności opiera się na zbawczym wcieleniu Słowa.*³³

Przemówienie Jana Pawła II do teologów zachodnioniemieckich, *Bezinteresowna postługa wspólnocie wierzących* (18 XI 1980), ukazuje pewne napięcie między „centrum” a „pełnią” prawd wiary: *Chcę was prosić, abyście ze wszystkich waszych sił pracowali nad odnową sposobu pojmowania Boga, ze szczególnym podkreśleniem prawd o Trójcy Świętej i o stworzeniu. (...) wymagane przez Sobór Watykański II „upo-*

³¹ H. Mühlén, *Die Lehre des Vatikanum II über die „Hierarchia veritatum” und ihre Bedeutung für den ökumenischen Dialog*, „Theologie und Glaube” 57 (1966), s. 303-335. Jest to pierwszy artykuł i pierwsza systematyczna refleksja poświęcona w całości hierarchii prawd.

³² U. Valeske, *Hierarchia veritatum. Theologiegeschichtliche Hintergründe und mögliche Konsequenzen eines Hinweises im Ökumenismuskonkordat des II. Vatikanischen Konzils zum zwischenkirchlichen Gespräch*, München 1968 [ss. 208].

³³ Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Refleksje i wskazania odnośnie do dialogu ekumenicznego*, w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, red. St. C. Napiórkowski, Lublin 1982, s. 156 (podkr. – S. P.).

rządkowanie hierarchiczne prawd” (DE 11) nie oznacza prostej redukcji całości wiary katolickiej do kilku prawd fundamentalnych, jak uznało wielu. Im głębiej i bardziej radykalnie będzie ujmowane to, co stanowi centrum, tym wyraźniejsze i bardziej przekonujące będą linie łączące Boże Centrum z tymi prawdami, które wydają się znajdować dalej od niego. Głębia skupienia na tym, co stanowi centrum, przejawia się także w zasięgu jej promieniowania na całą teologię.³⁴

Katechizm Kościoła Katolickiego (rok 1992 – tekst wyjściowy; rok 1997 – tekst typiczny): *Tajemnica Trójcy Świętej stanowi centrum wiary i życia chrześcijańskiego. Jest tajemnicą Boga w sobie samym, a więc źródłem wszystkich innych tajemnic wiary oraz światłem, które je oświeca. Tajemnica ta jest najbardziej podstawowym i istotnym nauczaniem w „hierarchii prawd wiary”. Cała historia zbawienia nie jest niczym innym, jak historią drogi i środków, przez które prawdziwy i jedyny Bóg, Ojciec, Syn i Duch Święty, objawia się, pojednuje i jednoczy ze sobą ludzi, którzy odwracają się od grzechu (KKK 234).*

Katecheza Jana Pawła II *Działalność ekumeniczna* (2 VIII 1995): *W tej istotnej kwestii [„hierarchii” prawd] [teologowie] powinni być dobrze przygotowani i bez trudu rozoznawać odniesienie różnych tez oraz samych artykułów Credo do dwóch fundamentalnych prawd chrześcijaństwa: o Trójcy Świętej oraz o Wcieleniu Słowa, Syna Bożego propter nos homines et propter nostram salutem*³⁵.

Najbardziej obszerną wypowiedzią Magisterium Kościoła na temat „hierarchii” prawd jest nowe *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji* Kongregacji ds. Duchowieństwa (1997)³⁶.

Dyrektorium stwierdza: *Orędzie ewangeliczne jest w sposób konieczny orędziem organicznym z własną hierarchią prawd. Jest ono zorganizowane wokół misterium Trójcy Przenajświętszej, w perspektywie chrystocentrycznej (...)*³⁷.

Organiczny i zhierarchizowany charakter prezentują wszystkie aspekty i wymiary orędzia chrześcijańskiego. *Dyrektorium* wymienia pięć z nich: historię zbawienia, Symbol Apostolski, sakramenty, przykazanie miłości i Modlitwę Pańską.

Historia zbawienia koncentruje się wokół Jezusa Chrystusa jako swojego centrum: przygotowanie do Ewangelii w Starym Testamencie, pełnia Objawienia w Chrystusie i czas Kościoła dokonują jej podziału na etapy, a stworzenie i sprawy ostateczne są jej początkiem i końcem. Symbol Apostolski jest żywą syntezą misterium chrześcijańskiego i kluczem do lektury całego Pisma Świętego; cała doktryna

³⁴ Jan Paweł II, *Bezinteresowna posługa wspólnocie wierzących*, w: *Nauczanie papieskie, III, 2, 1980 (lipiec-grudzień)*, Poznań-Warszawa 1986, s. 685.

³⁵ Jan Paweł II, *Wierzę w Kościół, jeden, święty, powszechny i apostołski*, Città del Vaticano 1996, s. 618 (podkr. – S. P.).

³⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.

³⁷ Tamże, nr 97 i 114.

Kościół jest hierarchicznie uporządkowana wokół niego. Sakramenty są organiczną całością, która wypływa z Misterium Paschalnego Jezusa Chrystusa, tworząc strukturę, w której każdy z nich posiada swoje żywotne miejsce; wszystkie one są przyporządkowane Eucharystii, która jest *sakramentem sakramentów*. Podwójne przykazanie miłości Boga i bliźniego stanowi w orędziu moralnym hierarchię wartości, jaką ustalili sam Jezus. Miłość Boga i bliźniego *streszcza* Dekalog, a jeśli jest przeżywana w duchu Błogosławieństw ewangelicznych stanowi *magna charta* życia chrześcijańskiego. Modlitwa Pańska, streszczając Ewangelię, syntetyzuje i porządkuje hierarchicznie niezmiarzone bogactwa modlitwy zawarte w Piśmie Świętym i w całym życiu Kościoła³⁸.

2. Posoborowa refleksja teologów

Teologowie zauważają, że hierarchia prawd przesuwając akcent z elementu formalnego, dotyczącego obowiązywalności danych prawd wiary, na wymiar treściowy, staje się swoistą „treściową kwalifikacją teologiczną”.

Zachowywanie „hierarchii” prawd jest konieczne nie tylko w teologii, ale także w duszpasterstwie i w dziele ewangelizacji.

„Hierarchia” prawd nie jest czymś zupełnie dowolnym, gdyż jest odzwierciedleniem Objawienia. Posiada swój wymiar obiektywny, ale także subiektywny na skutek różnych sposobów pojmowania i przeżywania prawd wiary przez poszczególnych wierzących i przez całe wspólnoty chrześcijańskie.³⁹

Należy pamiętać, że *fundament wiary chrześcijańskiej*, o której mówi Sobór Watykański II nauczając o „hierarchii” prawd, nie jest jakimś korpusem doktrynalnym⁴⁰. Fundament ten jest rzeczywistością żywą i ożywiającą, na której opiera się cała wiara i życie chrześcijańskie. Inaczej „hierarchia” prawd stałaby się statycznym systemem uporządkowanych koncepcji. Fundament ten posiada charakter trynitarny, chrystocentryczny, zbawczy, paschalny i eschatyczny. Istniejąca już między chrześcijanami jedność w tym fundamencie jest pneumahagijna, eklezjalna, charyzmatyczna, dynamiczna i egzystencjalna⁴¹.

³⁸ Tamże, nr 115.

³⁹ Y. Congar, *Diversité et Communion. Dossier historique et conclusion théologique*, Paris 1982, s. 191.

⁴⁰ *Wszyscy pod Jednym Chrystusem*, red. St. C. Napiórkowski, Lublin 1985, s. 123: (...) *Tego fundamentu i tej istoty nie można oczywiście ująć w teologiczną formułę; tym, co wyjaśnia całokształt Objawienia, jest raczej eschatologiczne, zbawcze działanie Boga, przejawające się w ukrzyżowaniu i zmartwychwstaniu Jezusa.*

⁴¹ Wspólna Grupa Robocza Światowej Rady Kościołów i Kościoła rzymskokatolickiego, *Pojęcie „hierarchii prawd” – interpretacja ekumeniczna. Dokument studyjny*, SiDE 8 (1992) nr 2, s. 89n.

Teologowie podkreślali inkluzywny, całościowy, a zatem „symfoniczny” charakter zasady „hierarchii” prawd. Organiczność i syntetyczność nie są tylko zwyczajnymi jakościami stylistycznymi wykładu wiary, ale są związane z naturą wiary chrześcijańskiej, która porządkuje wchodzące w jej skład tajemnice wokół ich promiennego i bogatego w znaczenie ośrodka i umożliwia taką ich całościową wizję. Powiązanie doktryn z fundamentem i tajemnic między sobą (*nexus mysteriorum*) pozwala nam dostrzec rzeczywistość boską w każdej prawdzie⁴².

W samym soborowym sformułowaniu, które mówi o istnieniu „hierarchii” prawd z racji ich różnego powiązania z *fundamentem wiary chrześcijańskiej* (DE 11) znajdujemy szeroką perspektywę ogólnochrześcijańską. Nadaje ona pojęciu „hierarchia” prawd charakter powszechny i zachęca do szukania jej odpowiedników w innych tradycjach i Kościołach, jako autentycznego *wspólnego dobra podzielonego chrześcijaństwa* (W. Hryniewicz)⁴³.

Braciom protestantom zasada hierarchii prawd ukazuje, że dla katolików prawdy o Trójcy, Chrystusie, Ewangelii i łasce posiadają najwyższe znaczenie. Stanowi dla nich zaproszenie do reinterpretacji ekskluzywnych *sola principia* w sensie inkluzywnych *prima principia* (zamiast *solus Christus, sola gratia, sola Scriptura, sola fide*, można powiedzieć *primus Christus, prima gratia, prima Scriptura, prima fides*). Braci prawosławnych zasada hierarchii prawd upewnia, że dla katolików każda prawda wiary związana jest z jej wszechogarniającym, żywym i ożywiającym Fundamentem, który jest głoszony i celebrowany przede wszystkim w Boskiej Liturgii, a w wierności świadectwu apostołskiemu wyznawany jest w ekumenicznych *Credo* i przekazywany w Kościele przez wieki. Nam, katolikom zasada hierarchii prawd przypomina, że orędzie chrześcijańskie nie jest monolitycznym blokiem czy mieszaniną doktryn, lecz ma charakter organiczny, będąc pełnią uporządkowaną.

Zasada hierarchii prawd była już przedmiotem uzgodnień ekumenicznych (np. z roku 1990: *Pojęcie „hierarchii prawd” – interpretacja ekumeniczna. Dokument stu-*

W tym kontekście wychodzi na jaw niewłaściwość polskiego tłumaczenia fragmentu DE 11 o „hierarchii” prawd. Oddanie wyrazu *fundamentum* jako *zasadnicze podstawy* sugeruje bowiem jakiś korpus doktrynalny czy pojęciowe założenia, nie zaś rzeczywistość żywą i dynamiczną – zbawcze misterium Chrystusa i Trójcy.

⁴² C. Sepe, „Symfonia” wiary w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, Communio (wersja polska) 14 (1994) nr 4, s. 64n, 69.

⁴³ W. Hryniewicz, „Hierarchia veritatum” – wspólne dobro podzielonego chrześcijaństwa, w: *Święta tajemnica jedności* (red. W. Hryniewicz, P. Jaskóła), Lublin 1988, s. 37n.

Zasada hierarchii prawd była już przedmiotem uzgodnień ekumenicznych, np. z roku 1990: *Wspólna Grupa Robocza Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymskokatolickiego, Pojęcie „hierarchii prawd” – interpretacja ekumeniczna. Dokument studyjny*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” (1992) nr 30, s. 85-93. Wspominało też o niej katolicko-luterańskie uzgodnienie z roku 1972 w numerze 24 i 25: *Ewangelia a Kościół, czyli tzw. Raport z Malt*, w: *Wszyscy pod Jednym Chrystusem*, red. St. C. Napierkowski, Lublin 1985, s. 123.

dyjny zlecony i przyjęty przez Wspólną Grupę Roboczą Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymsko-Katolickiego).

Wyjątkowo trwałe echo tej soborowej nauki, jej głębokie implikacje ogólnoteologiczne, zwłaszcza ekumeniczne nadzieje, które wzbudziła, ale także spora doza nieufności, dystans i nieporadność w jej praktycznym i ekumenicznym zastosowaniu sprawiają, że idea hierarchii prawd warta jest dalszych studiów, a przede wszystkim wprowadzania w praktykę.